

קורח ועדתו: קדימון למחזה

במשך דורות רבים השתמשה המסורת היהודית בדמויות מקראיות כדי להופכם לארכטיפים, שחקני תיאטרון במחזות הרבים שב"קומדיית" החיים. גם אני ארשה לעצמי להלביש כמה מגיבורי פרשתנו כדי שישחקו בפנינו במחזה מעין זה. אך את כל ההמשך אמסור לבמאי.

הבמאי: איך חילקתי את התפקידים? במחזות העבר שיחק קורח בתפקידים שונים. הוא אפילו "פרש למינות" (תנחומא מהד' בובר, 94), והפך אב טיפוס נוצרי. הראי"ה קוק (אורות, לג) הפך אותו למבשר ה"קורחות", מעין קוסמופוליטיזם, עולם לכאורה ללא גבולות וללא הבדלים, שכולו דמגוגיה. אני אשמור לקרח את התפקיד המסורתי שכבר נתן לו רב (ירושלמי, סנהדרין נ ע"א). הוא יהיה עשיר, אוליגרך, שהמיר את הקוסמופוליטיזם בגלובליזציה, ובשמה מקדם את המהפכה. דתן ואבירם? הם יהיו אנשי השלטון שאחרי המהפכה. ועתה לניצבים אנשי הצווארון הלבן, ה"חֲמֻשִׁים וּמְאֲתָיִם" שתמכו במהפכה. הם יהיו הפקידים ואנשי הבירוקרטיה, ככתוב "נְשִׂאֵי עֲדָה, קְרָאֵי מוֹעֵד, אֲנָשֵׁי שֵׁם". קורח הוא ההון, דתן ואבירם הקואליציה שבשלטון, וְאֹן בֶּן פִּלְתִּי? כמובן האון, כוחם של הפועלים, הפרולטריון, אנשי הצווארון הכחול, אליהם הצטרפו גם פקידים זוטרים ובלניות במקוואות, שזה חודשים רבים הלינו את משכורתם. און מתלהב מהאפשרות להפיל את השלטון. לשם כך, הוא מוכן לשתף פעולה עם השטן. הוא עדיין מאמין שכמו ברוסיה של 1917, אחרי מהפכת פברואר הבורגנית, תבוא מהפכת אוקטובר הפרולטרית. שחקניות? חז"ל הוסיפו שתי דמויות נשיות. מאשתו של קורח אתעלם. אשתו של און תופיע. היא הלוא תציל את בעלה לבל יפול בעדת קרח, ועליה ייאמר (משלי יד, א): "חֲכָמוֹת נָשִׁים בְּנִתָּה בֵּיתָה". הקהל ייהפך למקהלה היוונית, שלפעמים תלווה את השחקנים. גם אני אתערב. רק דמות אחת תישאר מאחורי הקלעים, משה. העלילה? בקדימון זה יספיקו לנו כמה שורות, מהמערכה הראשונה והשלישית.

אשת און: חז"ל לימדו אותנו (ויקרא רבה לד, ו): ש"שמונה שמות נקראו לעני: עני, אביון, מסכן, רש, דל, דך, מך, הלך". יש לעני הרבה שמות לפרנס, כנראה לפיכך הוא נשאר תמיד רעב.

הבמאי: במערכה הראשונה נביא מחזה בתוך מחזה. חז"ל ספרו לנו (מדרש תהלים א) ש"קורח ליצן היה", קומדיאנט. בתעמולת הבחירות הוא הציג מחזה, בו הוא מותח ביקורת נגד סדרי החברה והכלכלה שמשה הנהיג: "מה עשה? כינס כל הקהל... אמר להם: אלמנה

אחת הייתה בשכונתי ועמה שתי נערות יתומות. באה לחרוש, אמר משה 'לא תחרוש בשור ובחמור יחדו'... באה לקצור ולעשות ערימה אמר לה "הניחי להם לקט, שכחה, ופאה..."

דתן ואבירים : הפתרון בהפרטה, ובהורדת מסים. סופו של העושר לחלחל למטה ולהיטיב להמונים.

און בן פלת : הפרטה במחיר נזיד עדשים! ליברליזציה שפירושה ביטול לקט, שכחה ופאה, לחם עוני, לחמם של העניים.

דתן ואבירים : אמנם כן, לזמן מה יועלו המחירים, אך הכלכלה תנצל (יוצאים מצד ימין).

און בן פלת (מקונן במונולוג): ההון חבר לשלטון. תמיד אפשר היה לקנות עושר דרך השלטון. ועתה יצליח קורח האוליגרך לקנות שלטון בעושר. וַיִּקַּח קָרַח, חֵבֶר לַדָּתָן וְאַבְיִרִם, וּדְרָכָם אֶל הַמֵּאֲתָיִם וְחַמִּישִׁים, שִׁיקְבְּעוּ אֶת תַּקְנוֹת הָאוֹצֵר, וַיְבִיאוּ אֶתְּם אֶת הַפְּרִטָּה הַחוּפִּים, מִסִּירַת רְשׁוֹת הַרְבִּים, הַפְּקֵרֶת הַרְיָאוֹת הַיְרוּקוֹת, וְכַמּוֹבֵן הַפְּרוֹטְקָצִיָּה לֵה זֹכִים בְּעַלֵּי הַ"מַּהֲלָכִים" בְּעִירִיּוֹת. לֹא נִגְדַּע עוֹשֵׁר הַעֲשִׁירִים אֲנִי מִתְמַרְדֵּם, אֲלֵא נִגְדַּע הַדּוֹרְסָנוֹת וְהַעוֹשֵׂק הַמְּלוּוֶה אֶת הָעוֹשֵׁר. "גִּזְלַת הָעֲנִי בְּבִתְיָכֶם" (ישעיה ג, יד).

קורח (חוזר לשוק העיר): בידי המפתח. הוכחתי זאת במעשי. בהנהגתי מבקיעים הבחורים שערים.

און : ובינתיים הסוחרים מפקיעים שערים. ריבוננו של עולם, "שֶׁבֶר זְרוּעַ רְשָׁעִים!"

הבמאי : כדי להבין זאת, נצטרך ללמוד יחד דף גמרא עם רש"י. במסכת מגילה (יו ע"ב) מובא מאמר משל רבי אלכסנדר, אמורא ארץ ישראל מהדור השני. הוא מסביר את מקומה של הברכה התשיעית בתפילת העמידה (שמונה עשרה), המקבילה למזמור התשיעי של ספר תהלים (פרקים א' ו' מהווים יחידה אחת). אנו מתפללים: "בְּרַךְ עֲלֵינוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת הַשָּׁנָה הַזֹּאת". זאת ברכה חקלאית אך גם כלכלית. אנו מתפללים לשפע כדי למנוע את הספקולציה. רבי אלכסנדר מלמד אותנו שפרק זה יוצא "כנגד מפקיעי שערים דכתיב (י, טו): שֶׁבֶר זְרוּעַ רְשָׁעִים". זוהי הזרוע המדכאת, "אלו המייקרין את התבואה ומפקיעין את השער" (רש"י). מניין פירוש זה? לפי רש"י זה ברור. אנו קוראים באותו מזמור (י, ט): "יִאָרֵב בְּמִסְתָּר כְּאֲרִיָּה בְּסֶפֶח יִאָרֵב לְחִטּוֹף עֲנִי...". מי האורב לעניים, שואל רש"י, "וכי הליסטים אורב את העני והלא את העשיר הוא אורב". האם ישקיע העולם התחתון מאמצים כדי לגנוב עניים? זאת היא המומחיות של קורח ועדתו, "במפקיעי שערים הכתוב מדבר, שרוב דעתם לעניים הוא". מכאן תפילתנו. רק שפע התבואות יצליח לשבור את הספקולציה. והריטב"א הוסיף, ואנחנו אתו: "יפה פרש רש"י ז"ל".

און : ה' בְּמִשְׁפָּט יָבוֹא עִם זִקְנֵי עַמּוֹ וְשָׁרִיו" למה? כִּי גִזְלַת הָעֲנִי בְּבִתְיָכֶם" (ישעיה ג, יד).

מקהלה : "אמר רבי חנינא... אם שָׁרִים חטאו, זקנים [השופטים] מה חטאו? אלא אימא [אמור] על זקנים שלא מיחו בשָׁרִים.

און : מפני שבחוקיהם הליברליים העדיפו הזקנים את החופש על החסד, ועליהם קובל הנביא (ירמיה כא, יב): "בֵּית דָּוִד... דִּינֹו לְבַקֵּר מִשְׁפָּט וְהִצִּילוּ גְזוּל מִיַּד עוֹשֶׂק פֶּן תִּצָּא כְּאֵשׁ חֲמָתִי וּבְעָרָה וְאִין מְכַבָּה..."

אשת און : ואתה מבקש עוד את המהפכה? מה הרווחת מהשרפות והמהפכות שעזרת להבעיר, מסטלין ועד צ'אבס? הלוא חבריך, מהלניניסטים ועד לאנרכיסטים, הם אשר המאיסו במעשיהם את האחריות החברתית, והעניקו ניצחון לשילוש הטמא: אני, כאן ועכשיו.

מקהלה : ואולי התשובה נתנה על ידי קולו של משה הנשמע מאחורי הקלעים (במדבר טז, טו): "לא חָמֹר אֶחָד מֵהֶם נִשְׂאָתִי וְלֹא הִרְעִיתִי אֶת אֶחָד מֵהֶם". ואולי יש תקווה, שנאמר (ישעיה ג, יח-כב): "בַּיּוֹם הַהוּא יִסִּיר אֶ-דָּנִי אֶת תְּפֹאֲרֹתַי... הַמְחַלְצוֹת וְהַמְעֻטָּפוֹת".